

АҲОЛИГА ЯШАШ ЖОЙ ВА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Рахимов Абдихаким Муҳаммадиевич

ҚарМИИ мустақил изланувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7276071>

Аннотация: Мақолада аҳолига яшаш жой ва умумий овқатланиш хизматларини ривожлантиришнинг ўзига хос хусусиятлари, уларнинг муаллифлик таснифи келтирилган. Яшаш жой ва умумий овқатланиш хизматларини ташкил этишда алоҳида эътибор қаратиладиган ижтимоий-иқтисодий жиҳатлар тадқиқи этилган

Калит сўзлар: хизматлар тармоғи; яшаш жой ва умумий овқатланиш хизмати, меҳмонхона хўжалиги; перспектив таҳлил, иқтисодий таҳлил
Кишилиқ жамиятининг бугунги ривожланиш ҳолати бир қанча ўзига хос ривожланиш босқичларининг натижасидир. Бу босқичларнинг ўзига хослиги иқтисодиёт секторларидаги қайсидир тармоқнинг ёки маълум турдаги тармоқларнинг ривожланишидаги туб бурилишларга асосланади. Янги асрда дунё аҳолисининг ижтимоий-иқтисодий, маданий-маънавий ҳаётида хизматлар тармоғининг роли ортиб бормоқда. Бу эса жамиятнинг бугунги ва келажакдаги ривожланиш даражаси бевосита хизматлар соҳасининг ривожига билан чамбарчас боғлиқлигини кўрсатади.

Мамлакатимизда сўнги йилларда хизматлар, хусусан, яшаш жой ва умумий овқатланиш хизматлари соҳасининг ривожига алоҳида эътибор кучаймоқда. Бунга сабаб, аҳоли турмуш тарзини яхшилаш, юртимиз туризм салоҳиятини ошириш, замонавий қишлоқ ва шаҳар инфратузилмасини шакллантириш, бандлик даражасини ошириш каби, умумий ҳолда иқтисодий барқарорликни таъминлаш бўйича олиб борилаётган ислоҳотлар самарадорлигини оширишдаги мазкур тармоқнинг катта аҳамияга эгалигидир.

2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида хизматлар соҳасини ривожлантиришга ҳам алоҳида урғу

берилган, жумладан, 34-мақсад таркибида шаҳар ва туманлар марказларида аҳолининг кундалик эҳтиёжи юқори бўлган маиший, кейтеринг каби хизматларни кўрсатиш пунктларини, йўлбўйи хизматларини ривожлантириш ҳам ифодаланган. Шунингдек, аҳоли турмуш тарзини яхшилашнинг махсус дастурларини жорий қилишни, Республика ҳудудларининг туризм салоҳиятини оширишни меҳмонхона ва шунга ўхшаш жойлаштириш ҳамда умумий овқатланиш хизматини ривожлантириш механизмларининг такомиллаштирилишига, соҳада хизмат кўрсатиш субъектларининг фаолиятини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга, уларга қўшимча имтиёзлар беришга боғлиқ ҳолда амалга ошириш кўзда тутилган.

Ҳақиқатан, яшаш жой ва умумий овқатланиш хизматлари халқимизнинг кўп асрлик тажрибаси, маданий-маънавий характерининг юксалиши асосида ривожланган, аҳоли турмуш ҳаётининг ажралмас бир қимига айланган реал воқеяликдир. Бу реаллик олимлар томонидан мазкур соҳанинг тавсифланишида ҳам ўз аксини топади. Одатда, яшаш жой ва умумий овқатланиш хизматлари иқтисодиёт тармоғи сифатида умумий ном билан юритилсада, аслида бу тармоқ, бир-бирини тўлдирувчи ҳолида алоҳида хусусиятлага эга бўлган мустақил тармоқлардан ташкил топган.

Шу сабабли хизмат соҳаси алоҳида тармоқлар бўйича таърифланади. Хусусан, расмий ҳужжатларда яшаш жой (меҳмонхона) хизматларини – “жойлаштириш воситаси, яъни, меҳмонхоналар, туризм базалари ва мажмуалари, дам олиш уйлари ва зоналари, пансионатлар, кемпинглар, мотеллар, хостеллар, оилавий меҳмон уйлари, ўтов ва палаткали оромгоҳлар, санаторийлар ва меҳмонхона хизматлари – вақтинча яшаш хизматларини кўрсатадиган бошқа объектлар, шунингдек тунаш учун қайта жиҳозланган ер усти транспортида вақтинчалик яшаш жойи бериш бўйича хизматлар мажмуи” сифатида таърифи келтирилади. Шунингдек, манбаларда “меҳмонхона – уйдан ташқаридаги одамларга комплекс

хизматлар кўрсатувчи корхона бўлиб, улар орасида жойлаштириш ва овқатлантириш хизматлари тенг даражада муҳим (комплекс ҳосил қилувчи) хизматлардир” деб таърифланади. Ушбу таърифдан жойлаштириш ва овқатлантириш хизматларининг битта меҳмонхона хизмати таркибига киритилиши кузатилади. Шундай бўлсада, фикримизча, умумий овқатланиш хизмати алоҳида хусусиятланганлиги учун унинг таърифи ҳам яшаш жой хизматига боғлиқ бўлмаган ҳолда келтирилиши табиийдир.

Манбаларда овқатланиш хизматининг турли таърифлари келтирилади. Хусусан, “овқатланиш хизматлари аҳолининг овқатланишга бўлган ўсиб бораётган эҳтиёжидан келиб чиқадиган мижозларга кўрсатиладиган овқатланишни ташкил этиш учун хизматлар сифати даражаси ва ўзига хос белгиларни мужассамлаштирган ҳолда уларнинг қониқишини ифодаловчи сервис фаолият тури ҳисобланади” ёки, “умумий овқатланиш – халқ хўжалигининг илмий гигиеник талаблар асосида таомлар тайёрлаб сотадиган ва истеъмолчиларга хизмат кўрсатадиган соҳаси. Умумий овқатланиш соҳасига ярим фабрикат озиқ-овқат маҳсулотлари тайёрлайдиган фабрикалар, ошхоналар, ресторанлар, чойхоналар, қаҳвахоналар, буфетлар, емакхоналар, газакхоналар ва бошқалар киради...” кабилар шулар жумласидандир.

Назарий ўрганишларимиз асосида билимларимизни умумлаштириб, мазкур иқтисодиёт тармоғининг қуйидаги таърифини таклиф этамиз: - яшаш жой ва умумий овқатланиш хизмати – бу бир-бирини қисман тўлдирувчи, турли мақсадли икки мустақил тармоқларнинг аралаш бирлашмаси бўлиб, маданий ҳордиқ ёки мажбурият юзасидан вақтинчалик яшаш жойга ёки овқатланишга эҳтиёжи бор истеъмолчиларга хизмат кўрсатиш ва ишлаб чиқариш фаолиятидир.

Хизмат кўрсатиш корхоналарининг молиявий-хўжалик фаолиятини таҳлил қилиш, фаолият мақсад-вазифаларининг мазмун-моҳиятидан

келиб чиқиб, маълум бир мезонлар асосида олиб борилади. Жумладан, яшаш жой ва умумий овқатланиш хизматларининг ўзига хос хусусиятларини инобатга олган ҳолда тармоқ бўйича таҳлил, иқтисодий фаолиятни амалга оширишгача бўлган бошқарув қарорларини, фаолиятни режалаштириш функцияларини асослашга йўналтирилган, истиқболли кўрсаткичларни ҳисоблаш учун қўлланиладиган перспектив таҳлил, юритилаётган фаолият давомида режалаштирилган вазифалар ижросининг таъминланиш ҳолатини назорат қилишда, фойдаланилмаган, мавжуд захира манбаларини аниқлашда, жорий фаолият натижаларини баҳолашда қўлланиладиган ретроспектив таҳлил, бир хўжалик даражасида ва хўжаликлараро таҳлил, молиявий жиҳатлар ва натижаларга йўналтирилган молиявий-иқтисодий, иқтисодий ва техник жараёнларнинг ўзаро ва уларнинг корхона фаолиятига таъсирини ўрганишда фойдаланиладиган техник-иқтисодий, ижтимоий-иқтисодий жараёнларнинг боғлиқлигини, уларнинг корхона фаолиятига таъсирини кўрсатиб берувчи ижтимоий-иқтисодий, шунингдек, иқтисодий-экологик, иқтисодий-статистик таҳлилларга фарқланувчи бошқарув объектлари бўйича таҳлил, ўрганиш услубига кўра фарқланувчи омилли, ташҳисли, сабаб-оқибатли, иқтисодий-математик, стохостик таҳлиллар, тадқиқ этилаётган объектлар қамровига кўра фарқланувчи узлуксиз ва танланма таҳлиллар иқтисодий таҳлилнинг мезонлар бўйича сценарийсини ҳосил қилади.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. М.Т. Алиева. Меҳмонхона менеджменти. Дарслик. – Т.: 2007. -335 б
2. Мирзаев Қ.Д. ва бошқ. Умумий овқатланиш хизматларини ташкил этишнинг муҳим хусусиятлари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, 2017. 6 б.
3. Emeljanov S.V. et al. Imitative Modelling of Industrial Enterprises in Management. IFAC Proceedings Volumes. Volume 11, Issue 1, 1978, P. 809-815

4. Жўраев Ф.Д. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг истиқболдаги муаммолари ва уларни эконометрик моделлаштириш. //Иқтисодиёт ва таълим журнали. 4-сон. Тошкент, 2021 йил.377–385 б.